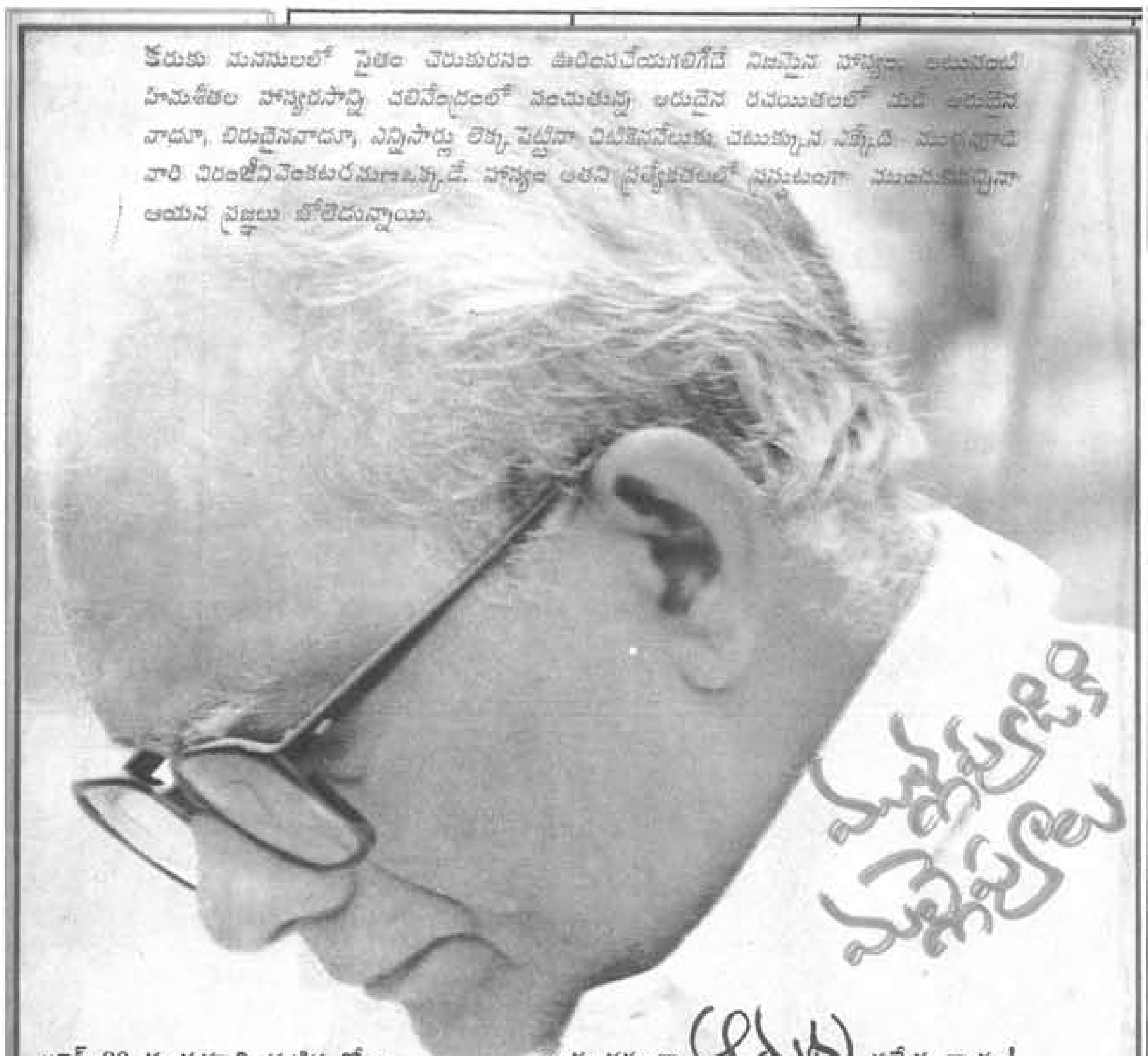

కేరుకు మనసులలో సైతం చెరుకురసం ఊరింపచేయగలిగేదే నిజమైన హాస్యం. అటువంటి హిమశీతల హాస్యరసాన్ని చలివేంద్రంలో నింపుతున్న అరుదైన రచయితలలో మరీ అరుదైనవాడూ, బిరుదైనవాడూ, ఎన్నిసార్లు లెక్క పెట్టినా చిటికెనవేలుకు చటుక్కున ఎక్కేది ముళ్ళపూడి వారి చిరంజీవి వెంకటరమణ ఒక్కడే. హాస్యం అతని ప్రత్యేకతలలో ప్రస్ఫుటంగా ముందువున్నా ఆయన ప్రజ్ఞలు బోలెడున్నాయి.

జూన్ 28 ముళ్ళపూడి పుట్టిన రోజు. ఆ సందర్భంగా (ఆరుద్ర) ప్రత్యేక వ్యాసం!

అయితే, సుప్రసిద్ధుల విషయాలలో ఇతర సుగుణాలకన్నా మిన్నగా కనిపించేదానినే లోకులు చెప్పుకొంటారు. ఉదాహరణకు అల్లిక జిగిబిగికి అల్లసాని పెద్దనగారినీ, ముద్దు పలుకులకు ముక్కు తిమ్మన్నగారినీ, పద గుంఫనానికి తెనాలి రామకృష్ణయ్యనూ ప్రస్తుతిస్తారు. ఈ ముగ్గురి ప్రతిభలూ తనలోనే వున్నాయని కాకమాని మూర్తి అనే కవి చాటుకున్నాడు. ముళ్ళపూడి రమణ అలా దండోరా వేసుకోలేదు గాని గురజాడ వరుపుకీ, పానుగంటి ఒరుపుకీ, భమిడిపాటి తెరుపుకీ వారసులు ఎవరూ కనబడక ఈ సారమిది దగ్గరకే అవన్నీ వచ్చి చేరాయి. ఈ సంగతి ఆయనకూ, ఆయన రచనలకూ సన్నిహితులైన వాళ్ళందరికీ కొట్టవచ్చిందే–పెట్టిన విందే.

రమణగారికి బాపుగారిలా అతుక్కుపోయినంత ఆత్మీయులు ఆదిలో ఇంకెవరూ లేరు. (పెళ్ళాం పిల్లలు మధ్యలో వచ్చి మమకారాలు పెంచుకొంటారు, అనురాగాలు పంచుకొంటారు.) బాపూరమణలు బాల్యంలోనే

ఒరుపుకీ, భమిడిపాటి తెరుపుకీ వారసులు ఎవరూ కనబడక ఈ సారమిది దగ్గరకే అవన్నీ వచ్చి చేరాయి. ఈ సంగతి ఆయనకూ, ఆయన రచనలకూ సన్నిహితులైన వాళ్ళందరికీ కొట్టవచ్చిందే–పెట్టిన విందే.

రమణగారికి బాపుగారిలా అతుక్కుపోయినంత ఆత్మీయులు ఆదిలో ఇంకెవరూ లేరు. (పెళ్ళాం పిల్లలు మధ్యలో వచ్చి మమకారాలు పెంచుకొంటారు, అనురాగాలు పంచుకొంటారు.) బాపూరమణలు బాల్యంలోనే

జట్టుకట్టి ఏటేటా దాన్ని దిట్టం చేసుకొంటున్నారు. చిన్నప్పుడే గీసేవాడుగా ఒకరూ, రాసేవాడుగా ఒకరూ 'బాల' పత్రికలో తొలిసారి పేరుపడ్డవాళ్ళు. ఆ పేరు తీరుగా దినదిన ప్రవర్ధమానమై మంచితనానికి కొలమానమై ఆంధ్రులందరికీ అభిమానమైన వైనం జగద్విదితం.

బాపూరమణలకు తనువులు వేరైనా తలపులు ఒకటైన లెంగ్త్‌లో వరసగా ప్రసారాలు చేసుకొంటాయి. అర్థం ముందు బాపు విలువదితే అందులో ఆయనకు తన ప్రతిబింబంకాక రమణగారి రూపం కనబడుతుందేమో!? రమణగారి విషయంలోనూ ఇది డిటో డిటో కావచ్చు. ఇద్దరి రుచులూ ఒకటో కాదో నాకు తెలియదుగాని, అభిరుచులు మాత్రం సరిసమానం. (రమణగారికి కాకరకాయలు ఇష్టం. బాపుగారికి పెసరట్టు మధ్యలో ఉప్మాను బంధిస్తే ఎక్కడలేని కోపం వస్తుంది) ఇద్దరికీ సంగీతమంటే తదేకం. సాహిత్యమంటే మమేకం. సృజనాత్మక కళలే లోకం. ఒకరికి నోట్లో వాలుకా, ఇంకొకరికి చేతిలో తూలికా పరికరాలు.

బాపుగారిది ధోకాలేని లేఖ. రమణగారిది చేతనైన రాత. యథాతథ రమణరాతో తథాతథ బాపూగీత అని ఇద్దరూ చిన్నప్పుడే కూడబలుక్కున్నారు కాబోలు, రమణగారు ఆంధ్ర వారపత్రికలో 1956 నుంచి ఉధృతంగా రకరకాల ప్రక్రియలలో రచనలు చేస్తున్నప్పుడు బాపూగారి విలక్షణమైన దస్తూరీ, విశిష్టమైన బొమ్మలూ ఆ పత్రికలోనే కాక పాఠక హృదయాల్లోనూ చోటు చేసుకున్నాయి. బాపూగారు ప్రాక్టీసు పెట్టని లాయరు. రమణగారు ప్రాక్టీసు మానని రచయిత. అన్యాయంగా ఆయనకు రాయని భాస్కరుడనే అని ఖ్యాతి ఇటీవల వచ్చిందిగాని ఆయన పత్రికలలో అచ్చువెయ్యడానికి రాస్తేనే రచనలా? తెరమీద కెక్కించడానికి చేసేవి రచనలు కావా? అటువంటి రచనలు ఆయన చేస్తూనే వున్నారు. ఒకప్పుడు లోకుల రచనలే తాటాకులుగా కవులు రచనలు చేసేవారట. రమణగారు ప్రేక్షకుల పెదాలే తన పదాలకు పేజీలుగా ఊజీగా చేసుకుంటున్నారు.

సినిమాకు రాకముందు జర్నలిస్టుగా వున్నప్పుడు ఆయన పట్టిన ప్రక్రియలు ఇన్నీ అన్నీ కావు. చిన్న కథ, నవలా, జీవిత రేఖా చిత్రాలు, సీరియల్ వ్యంగ్య కథనాలు, సినిమావాళ్ళ లోగుట్టులు, సినిమాల విమర్శలూ ఇవన్నీ చాలవన్నట్టు అనువాదాలు చాలా చాలా రెండు చేతులా రాసి పారేస్తున్నట్టు ఒక్క చేత్తోనే రాసి అచ్చుకిచ్చేవారు. ఋణానందలహరి, రాజకీయ బేతాళ పంచవింశతిక, విక్రమార్కుడి మార్కు సింహాసనం, గిరీశం లెక్చర్లు, సినిమా రివ్యూలు పాఠకుల్ని ఆకట్టుకొనేవి. లక్షలుపోసి సినిమా తీస్తే దాన్ని ఒక్క మాటతో కొట్టిపారేశాడే అని నిర్మాత రోదించకుండా అతడు సైతం వినోదించేటట్టు ఆ చిత్రం ఎందుకు బాగులేదో నవ్విస్తూ చెప్పడంలో రమణగారు ఉద్దండులు. ఎద్దేవా చేస్తున్నా చక్కిలిగిలి పెట్టినట్టు వెక్కిరించడం ఒక ఆర్టు. అందులో ఆయన అందెవేసిన ఆర్టిస్టు. ఈవారం ఎవరెవరిమీద ఏం రాశాడు అంటూ ఎదురుచూసేటట్టు పత్రికను నడపడం ప్రజ్ఞే.

1930 దశకం చివరి సంవత్సరాల్లో కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారూ, జలసూత్రం రుక్మిణీనాథ శాస్త్రి కలిసి ఆంధ్ర వారపత్రికను నడిపిన కాలం రజత యుగం అయితే, 1950వ దశకంలో నారంపూడి సీతారాం, నండూరి రామమోహనరావు, ముళ్ళపూడి వెంకటరమణలు ముగ్గురూ ఆ పత్రికను జాజ్వల్యమానంగా ప్రకాశింపచేసిన కాలం స్వర్ణయుగం. బంగారం రేట్లు పెరిగినట్టే పాఠకుల సంఖ్య కూడా పెరిగి వాళ్ళంతా ఉత్తరోత్తరా రుచులు మరిగినవాళ్ళయ్యారు. ఇంటిల్లిపాదీ కలసి సిగ్గుపడకుండా చదువుకొనే పత్రికలు ఆరోజుల్లో వచ్చేవి. వాటిలో ఆంధ్ర వారపత్రిక అందరూ మెచ్చేది అయింది. (అందులో నా చేత 'కూనలో కూనిరాగం' ఫీచర్ కొన్నాళ్ళు రాయించారు. నా గేయ నాటికలూ అవీ ప్రకటించారు. నా చేత 'గజ్జె ముడికట్టు' కట్టించారు. సినిమాల్లో బిజీగా వున్న నేను స్నేహ ధర్మం కోసమే ఆ వారపత్రికకోసం తీరిక చేసుకొనేవాడిని.)

తాజా సినిమా వార్తల సేకరణకోసం రమణగారు స్వయంగా ఆఫీసులకీ, సినిమా వ్యక్తుల ఇళ్ళకీ వెళ్ళేవారు. ఒకసారి మా ఇంటికొచ్చారు. విశేషాలు చెప్పమన్నారు. నేను ఆయనను కూర్చో బెట్టి అరగంట సేపు చేసిన ట్రిక్కు చేయకుండా మ్యాజిక్కు చేసి ఆశ్చర్యచకితుణ్ణి చేశాను. ఈ సంగతినే వార్తగా ఆయన తరువాతి సంచికలో రాశారు. మేజిక్కులు నేను ఒక చిత్రంకోసం నేర్చుకొన్న సంగతి ఆయనకు చెప్పానో లేదో జ్ఞాపకం లేదు.

మనకే జ్ఞాపకం వుండని విషయాలు నిజంగా జ్ఞాపకం పెట్టుకోవలసినవి కావు. ఉదాహరణకి బుడుగు ఎప్పుడు పుట్టాడో చెప్పమంటే ఎవరూ చెప్పలేకపోవచ్చు. ప్రపంచం ఎప్పుడు పుట్టిందో ఎవరికీ తెలియకపోయినా ప్రపంచం సత్యం. అలాగే బుడుగు కూడా. రమణగారు శ్రీకారం చుట్టిన ఈ పాత్రకి బాపుగారు ఆకారం ఇచ్చారు. బుడుగు ప్రపంచంలో ఒక బామ్మ (పేరు తెలీదు), ఒక అమ్మ (రాధ), ఒక నాన్న (గోపాలం), ఒక బాబాయి (అగ్నిహోత్ర లాగ బాబాయికి పేరు కూడా అనూహ్యం), పక్కింటి లావుపాటి పిన్నిగారూ, సీగానపెసూనాంబ మొదలైనవాళ్ళు ఎందరో వున్నారు. తన గురించీ, వీళ్ళందరి గురించీ బుడుగు తనదీ అంటూ ఇట్టే తెలిసిపోయే ఒక ప్రత్యేక భాషలో ఎన్నెన్నో వినుగుకోకుండా, విసిగించకుండా వివరిస్తాడు. బుడుగు భాష ముగ్ధమోహనం. అది ఎందరెందర్నో ఆకట్టుకుంది. ఉదాహరణకు 'నేను నా కతలు' అనే రచనలో ఈ కింది కొద్ది భాగాన్ని చదవండి.

"అనగనగా –

* ఒక ఊళ్ళో, మా ఇల్లు వుండేది, లంకంత ఇల్లు–

ఈ ఇంట్లో రాత్రేనులు, ఏరీ–

వాళ్ళు ఇంట్లో వుండరు. ఎప్పుడూ దొడ్డినపడి, కాకుల్లాగా అల్లరి చేస్తుంటామని అమ్మ తిడుతుండా–

అమ్మకు బోలెడు పని. చెంబులూ తప్పాలాలూ, అమ్మకు అందకుండా పరుగెత్తుతూంటాయి. కొడితే పొట్టపో తాయని అమ్మ వాళ్ళను కొట్టదు.

నన్నూ కొట్టదు. కొడితే పటికబెల్లం పెట్టాలిగా!

ఉహు, ఉహు – అంటే పిచ్చిగ మెంట్లూ, వినకోతులూ–

అన్నీ తింటే – అన్నం ఎందుకూ?

వినకపోతే, మామ్మ కత చెప్పదుగా–

మామ్మంటే, వాళ్ళ ముబ్బులు లేదూ, వాళ్ళ నాన్నే అమ్మా అని కేకలేస్తూంటాడే, ఆయన అమ్మ!

ముబ్బులే వాళ్ళ మామ్మనే వాఖ్యాడా తాయిల్లం పెట్టింది...

...ముబ్బులు గారి మామ్మకే కళ్ళు లేవు. అంటే మనం కనపడంట! విని పిస్తాంట! ఎన్ని కతలు చెప్పింది, ఏమో నాకు లెక్కలొచ్చేమిటి – ఒక్కట్లోన్నప్పు అంటే. మామ్మ చెప్పినవన్నీ గ్నాపకం వున్నాయా! గ్నాపకం వుంటే, మళ్ళీ చెబుతావా? నేనేం మామ్మనా, కళ్ళు మూసుకొని నిద్దరోతుంటే కత లన్నీ వచ్చేస్తాయి. నాతో మాట్లాడవు. వాళ్ళతో వాళ్ళు ఆడుకుంటారు.

ఇదీ, కథ! అంటే నా కథ!"

– ఇది బుడుగు భాషలో ముళ్ళపూడి వెంకటరమణగారురాసిన రచనలో భాగమని నేనుచెప్పకపోయినా మీరు ఇట్టే పోల్చేసుకొని వుంటారు. నేను చెప్తే నమ్ముతారు. అయితే మీరు పోల్చుకొన్నదీ నేను చెప్పేదీ శుద్ధ అబద్ధాలు. వాస్తవానికి బుడుగు భాషకి ముచ్చటై దాన్ని కొంతవరకూ అనుకరిస్తూ సాక్షాత్తూ మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు రాసిన ఒక రచనలోని భాగం ఇది. అయినంతటి వారు రమణగారిని కొంత అనుకరించారంటే అది వాత్సల్యంతో కాగితం మీద పెట్టిన దీవెన.

అనర్ఘళం అనితరసాధ్యం నా మార్గం అని శ్రీశ్రీ చెప్పుకొన్నాడు గానీ అలా చెప్పుకోకపోయినా రమణగారి విషయంలో ఈ పదాలు స్వభావోక్తులు.

ఇతరులు ప్రకాశకులుగా వున్న పత్రికల్లో చేద్దామనుకున్న తమాషాలకు, వేద్దామనుకున్న జోకులకు, రాద్దామనుకున్న రాతలకు, గీద్దామనుకున్న ఎద్దేవా బొమ్మలకూ స్థానం వుండదు. ఇటువంటి సరదాలన్నీ తీర్చుకోవాలని నండూరి రామమోహనరావుగారికీ, బాపుగారికీ, రమణగారికీ ఉబలాటం జాస్తిగా వుండేది. ఈ ముగ్గురికీ అమెరికాలో పబ్లిష్ అవుతున్న 'మ్యాడ్' అనే పత్రిక ఒరవడి. (ఆ పత్రిక నాకూ ఇష్టమే) జ్యోతి పత్రిక నడుపుతున్న రాఘవయ్యగారు ఈముగ్గురికీ సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛను ఇచ్చి సంపాదక వర్గంగా వ్యవహరించమన్నారు. రావి కొండలరావునూ, వి.ఏ.కె. రంగారావునూ కూడా చేర్చుకొని 1963 ఫిబ్రవరి నెల నుంచీ రకరకాల విన్యాసాలు ప్రారంభించారు. రెండో సంచిక నుంచి పట్టు పట్టి నా చేత 'కూనలమ్మ పదాలు' రమణగారు రాయించారు. నేనుపూర్వం ఆనందవాణిలో చేసిన జర్నలిస్టిక్ ఫీట్లు రిపీటు చేయించారు. ('హరువుగ బాహాబాహీ' వగైరాలు) అనాటి జ్యోతి సంపాదక వర్గం సమావేశాలు మా యింటి దాబా మీద తరుచూ జరిగేవి. మా ఆవిడ అసలు సిసలు తెలుగు టిఫిన్ 'దిబ్బరొట్టె – ఆవకాయ' మాకు పెడితే ఆ రుచులతో రాబోయే సంచికలు ప్లాన్ చేసేవాళ్ళం. నేను నా పేరుతో కాక కొన్ని రాసేవాడిని. (టోకున కొన్ని – " జోకులు, రాముడి కథలు మొదలైనవి)

బాపు రమణలతో నాలుగైదు గంటలు కాక నాలుగైదు రోజులు కలిసి గడపటం ఒక టానిక్ లాగ వుండేది. హైదరాబాదులో నవ్యత వత్తకం (సెవెన్ స్టార్ సిండికేటు) వారు బాపూ బొమ్మల ఎగ్జిబిషన్ ఏర్పాటు చేశారు. నాకీ నేనూ, బాపూ, రమణా, రావి కొండలరావుగార్లూ కారులో మద్రాసు నుండి బెజవాడ మీదుగా హైదరాబాదు వెళ్ళి వచ్చాం. ఆ ప్రయాణం అంతా కబుర్లు చెప్పుకొంటూ, కథలు జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ; జోకులు పరస్పరం వేసుకుంటూ పరమ హుషారుగా గడిచి పోయింది. రావికొండలరావు గారుతెలుగు మేస్టారు. తొలిసారిగా ఆ ఎగ్జిబిషన్ సభలోనే స్టేజీ ఎక్కారు.

బాపూ రమణలతో ఇంకో ప్రయాణం కూడా మరపురానిది. అది రమణగారి పెళ్ళికి 1964 జనవరిలో మద్రాసు నుంచి తరలి వెళ్ళడం. కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు, శ్రీశ్రీ, నేనూ, రావికొండలరావుగారు, బాపూ రమణలు తదితర సాహిత్య మిత్రులు, జర్నలిస్టు స్నేహితులు ఒక కంపార్టుమెంటు నిండా కలిసి బెజవాడ వెళ్ళాం. దారి పొడుగునా కొ.కు. గారికి బాపు చెప్పిన ఒగరు జోకులు, సాగరుతో కలు ఇన్నీ అన్నీ కావు. నా 'కూనలమ్మ పదాలు' తొలి ముద్రణగా జ్యోతి సమ రణగా అప్పుడే వెలువరించారు. అది రమణగారికి పెళ్ళి కానుకగా అంకితమిచ్చాను. నండూరి రామమోహనరావుగారి చెల్లెలు శ్రీదేవిని రమణగారు చేసుకున్నారు. కారుకొలనులో పెళ్ళి. ఆ రోజు ఆ గ్రామంలో ఆ పెళ్ళిని పురస్కరించుకొని చక్కని సాహిత్య సాంస్కృతిక సమ్మేళనం దానంతట అదేఏర్పాటై పోయింది.

బాపూ రమణలకు ఎంత తోస్తే అంత అనుకొన్నది వెంటనే అమలు పరిచేయాలి. అప్పట్లో నుంచీ మద్రాసులో పెరిగి ఒక రకంగా స్థిరపడుతున్నప్పుడు ఉన్నట్టుండి బెజవాడకు కాపురాలు మార్చేసి పత్రికా రంగంలోనూ, ప్రెస్ కార్యకలాపాలలోనూ, జ్యోతి ప్రచురణలలోనూ కొత్తదనాన్ని ప్రవేశ పెట్టాలనుకొన్నారు. వెంటనే ఎవరితోనూ చెప్పా పెట్టకుండా బెజవాడకు మకాములు మార్చేశారు. అక్కడ ఎన్నాళ్ళున్నారో జ్ఞాపకం లేదుగాని ఒకటి రెండుసార్లునేను వెళ్ళి వాళ్ళని విజిట్ చేసి కొన్ని గంటలు గడిపాను. తమ కార్యరంగం బెజవాడ కాదు. మద్రాసే, అందులోనూ చిత్రసీమే అని తేల్చుకోడానికి బాపూ రమణలకు ఎక్కువ కాలం పట్టలేదు. వెంటనే చెన్నపట్నానికి తిన్నగా కాపురాలు మార్చేశారు. ఇది వాళ్ళకే కాక తెలుగు సినిమా పరిశ్రమకే శ్రేయస్కరమైంది.

రమణగారు మాటలు రాసినవీ, మాటలురాని ఇతరుల పేర్లు నిర్మాతలుగా వేసి తీసినవీ పాతిక చిత్రాల దాకా వుంటాయి. ఇందులో ముప్పాతిక చిత్రాలలో నేను పాటలురాశాను. 1967లో బాపుగారు చిత్ర దర్శకత్వాన్ని చేపట్టారు. రమణగారి కథ 'సాక్షి' వారి తొలి చిత్రం. దానికి ఒక పాటా అరపాటా తప్పించి అన్ని పాటలూ నేనే రాశాను.

తమ మొట్టమొదట చిత్రం దగ్గర నుంచి ఇప్పటిదాకా బాపూ రమణలు తెలుగు చలన చిత్ర కళ మరింత కళకళలాడేటట్టు చేశారు. సహజత్వం, సరళత్వం, సరసత్వం వారి చిత్రాల్లో ప్రస్ఫుటంగా వుంటాయి. విడ్డూరం ఏమిటంటే బాపూ రమణలు చిత్రించే దుష్ట పాత్రలు సైతం ప్రేక్షకులకు ఇష్ట పాత్రలై కూర్చుంటారు. దీనికో కిటుకు వుంది. దుర్మార్గ స్వభావాల మహాన్య రసంలో నానవేసి, జోకుల బండ మీద ఉతికి, జాలీయాలతో జాడించి, గుండెల మీద ఎండగడతారు కనుక తప్పులను అచ్చంగా సమాజమే అలా చేసిందని స్వచ్ఛంగా మనకు బోధపడి పోతుంది. సాంఘికాలనూ, పౌరాణికాలనూ సవ్యసాచుల్లాగా సమంగా ఈ జట్టు చేపట్టగలదు. 'సీతాకళ్యాణం' పరదేశాలకు వెళ్ళి చికాగో, లండన్, బెర్లిన్, ఇటలీ చలన చిత్రోత్సవాల్లో పాల్గొని విదేశీయుల చేత చెప్పుకోదగ్గ మెప్పులు సంపాదించి ఇంటికొచ్చాక తెలుగువాళ్ళు అది తమ గర్వ కారణం అని గుర్తించారు. బాపూ రమణల ఉత్తమ కృషిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కూడా గుర్తించి 1987లో రఘుపతి వెంకయ్య అవార్డును ఇద్దరికీ ఉమ్మడిగా ఇచ్చి గౌరవించింది.

వెంకయ్యగారి స్మృతికి అంకితమివ్వదానికి ఈ కవులు నలభై సంవత్సరాల కిందట తాము రాసిన రాతలు, గీసిన గీతలు కాలగర్భంలో కలిసిపోకుండా జాగ్రత్త చేసి 'బాపూ రమణీయం' అనే పేరుతో ఒక పుస్తకాన్ని వెలువరించారు. దాని ఆవిష్కరణ సభలో రావికొండలరావు తెలుగు మేస్టారి చేత ప్రత్యేకించి పల్లెగ్గా స్టేజి మీద అద్దమైన తిట్లూ కావాలని తిట్టించుకొని అందరితోపాటు తాము కూడా ఆనందించారు. ముఖ స్తుతి కన్నా ప్రముఖ నిందాస్తుతి సందడిగా వుంటుంది.

తమతో పనిచేసే సాంకేతిక నిపుణుల దగ్గర బాపూ రమణలకు ఏమీ దాపరికాలు వుండవు. ఇది నాకు ప్రత్యక్షానుభవం. పాట బాగుంటే రమణగారు నడిమి వేలూ, బొటనవేలూ ఉంగరం లాగా కలిపి నాలిక మడిచిన వేళ్ళో పెట్టుకొని నేలక్లాసు ప్రేక్షకుడిలాగ ఈల వేస్తారు. ఈ ఈలను మొట్టమొదటిసారిగా సాక్షి చిత్రానికి పాటలు రాస్తున్నప్పుడు విన్నాను. అప్పట్నుంచి బాపూ రమణల చిత్రాలలో ఎన్ని పాటలు రాశానో, ఎన్ని ఈలలు విన్నానో లెక్కపెట్టుకోలేదు. చాలా పాటలు జనరంజకమయ్యాయి. కొన్ని పాటల రచనల గురించి చెప్పుకోదగ్గ విశేషాలు వున్నా ఇది చెప్పుకోదగ్గ అదను కాదు. ఇంకోసారి అవి ముచ్చటించుకోవచ్చు. ప్రస్తుతం ఒక్క సంపూర్ణ రామాయణం గురించే ప్రస్తావిస్తాను.

నిడమర్తి సత్యం గారితో కలిసి బాపూ రమణలు సంపూర్ణ రామాయణం అర్థవంతంగా నిర్మించాలనుకొన్నారు. బాపుగారి చిత్రాలన్నింటికీ రమణగారే సాధారణంగా అసాధారణ రచయిత. అయితే సంపూర్ణ రామాయణానికి సన్నాహం చేయమని కోరారు. రమణగారు ఆ పని చేయలేక కాదు, వ్యవధి లేకనే. ఆయనకు వాల్మీకి రామాయణం కరతలామలకం. శ్రీనివాస శిరోమణి గారు సంస్కృతం లోంచి రామాయణాన్ని ఆంధ్రపత్రిక కోసం అనువదిస్తున్నప్పుడు రమణగారు వారికి వ్రాయసకాడు. ఆ ఇతిహాసంలోని ఆయువు పట్లన్నీ ఆయనకు బాగా తెలుసు. ఈ సంగతి సినిమా వాళ్ళలో చాలామందికి తెలియదు. అన్నట్టు ఇక్కడో సంగతి చెల్లడించాలి.

దూరందీగారు సుందర్‌లాల్‌తో కలసి రక్తసంబంధం, గుడిగంటలు తీసినప్పుడు రమణగారే ఆ చిత్రాలకు సంభాషణలు రాశారు. ఆ పిమ్మట 'వీరాభిమన్యు' తీయాలని ఆ సంస్థ తలపెట్టింది. రమణగారు సాంఘిక చిత్రాలకు వ్యంగ్య హాస్య సంభాషణలు మాత్రమే రాయగలరు. పౌరాణిక చిత్రాలకు పనికిరారన్న భావం సుందరలాల్‌కి కలిగింది. ఆయన హాస్యం వెనుక ఎంత లోకవృత్త పరిశీలన వుందో, ఆయన వ్యంగ్యంలో ఎటువంటి సామాజిక వ్యాఖ్యలున్నాయో అంతరాంతరాలలో ఆయన ఎంత గంభీరుడో వ్యాపారస్థులకేం తెలుసు. అందుకే సముద్రాల సీనియర్‌ను రచయితగా సుందర్‌లాల్ ఆహ్వానించారు. ఈ ఉదంతం రమణగారిని ఎంత కలచివేసిందో చూచాయగా నాకు తెలుసు. నా విషయంలో కూడా ఒకసారి ఇలాగే జరిగింది. నేను కథా స్క్రీన్‌ప్లే డైలాగులు రాసిన ఒక పౌరాణిక చిత్రానికి డిస్ట్రిబ్యూటర్ తృప్తి కోసం ఒక దెబ్బతిన్న ప్రొడ్యూసర్, సుప్రసిద్ధుడైన ఒక వృద్ధ రచయిత పేరును నా సంపూర్ణ సహకారంతో, అంగీకారంతో వాస్తవానికి నా పట్టుదలతో వాడుకోవలసి వచ్చింది.

ఏమైతేనేం బాపూ రమణలు సంపూర్ణ రామాయణానికి నన్ను రచయితగా ఎంచుకున్నారు. వాల్మీకి రామాయణమే కాక ముక్కలూరు రామ నాటకం, లేపాక్షి రామనాటకం మొదలైన జానపద రామకథలు, ఊర్మిళాదేవి నిద్ర, లక్ష్మణదేవర నవ్వు మొదలైన స్త్రీల పాటలు మొదలైనవన్నీ ముందుంచుకొని, దగ్గర వుంచుకొని ఆరు వారాలపాటు ఒక హోటల్లో కూర్చుని రామాయణం ఆరు కాండల స్క్రిప్టు పూర్తి చేశాను. ఆఖరి పేజీ 'శుభం' అని రాశాక ముందు మా ఇంటికి ఫోన్ చేసి కొన్ని ఏర్పాట్లు చేశాను. తర్వాత రమణ గారికి ఫోన్ చేసి సత్యం గారిని, బాపూగారిని తీసుకొని ఫలానా ఇన్ని గంటలకు హోటలుకు రమ్మని కోరాను. వారు ముగ్గురూ వచ్చాక నిర్మాతకీ, దర్శకునికీ, సహ రచయితకీ నూతన వస్త్రాలు పెట్టి తాంబూలంతో పాటు స్క్రిప్టు చేతిలో పెట్టాను. అవసరమైన చోట్ల రమణగారు అదనపు సంభాషణలు చేర్చాలన్న షరతు పెట్టాను.

సంపూర్ణ రామాయణం విడుదలకు ముందు బెజవాడలో ఒక స్పెషల్ షో ఏర్పాటు చేసి దాన్ని విశ్వనాథ సత్యనారాయణగార్ని చూపించారు. రామాయణ కల్పవృక్షం రచించిన ఆయన చిత్రాన్ని ఎంతగానో మెచ్చుకొని తన అభిప్రాయాన్ని వ్రాతమూలకంగా తెలియజేశారు. ఆ మెప్పుకన్నా ఇంకొక మెచ్చుకోలు నేను ఎప్పుడూ మరచిపోలేను. చాలా ఏళ్ళ తర్వాత ఒక ఆదివారం పదకొండు పన్నెండు గంటల వేళ ఒక వ్యక్తి ఒక పూల బొకేని, ఒక సందేశాన్ని పట్టుకొని మా ఇంటికి వచ్చాడు. "సాగర్ రామాయణంలో నేటి ఘట్టం టి.వి.లో చూశాను. కైకమ్మ వరాలడిగే సన్నివేశం మీరే మన సంపూర్ణ రామాయణంలో అద్భుతంగా రాశారు. హేట్సాఫ్" అని ఆ సందేశం పువ్వులలో పెట్టి పంపించారు– పంపించింది రమణగారు.

ఇది సహృదయతకు లక్షణం. నాలుగు దశాబ్దాల మా మైత్రిలో చెప్పుకోదగ్గ విషయాలు, విశేషాలు ఎన్నో వున్నాయి. వాటిని వచ్చే జన్మదినం నాడు మరికొన్ని చెప్తాను. ప్రస్తుతానికి ఆయనను "జుగ్‌జుగ్ జియో" అనే మాటల మల్లెపూల దీవెనతో అభినందిస్తున్నాను. బాపూ, బుడుగూ, అప్పారావూ, అశేష పాఠకులూ నాతో కోరస్ పాడుతారని ఆశిస్తున్నాను (వాళ్ళ పేర్లు చెప్పలేదని బాబాయికీ, రాధాగోపాలానికీ, సీగాన పెసూనాంబకీ, పక్కింటి లావుపాటి పిన్నిగారికీ కోపం రావచ్చునేమో గాని, బుడుగు ఎక్కడుంటే వీళ్ళు కూడా అక్కడే వుంటారుగా! వీళ్ళందర్నీ విరుమైన జటకాలో బుడుగు తోలుకొస్తాడులే!) ●
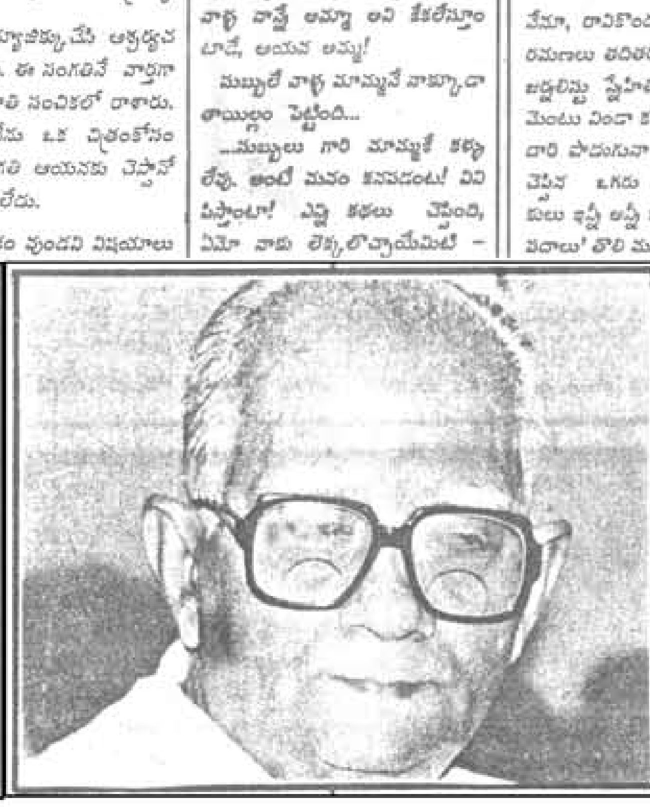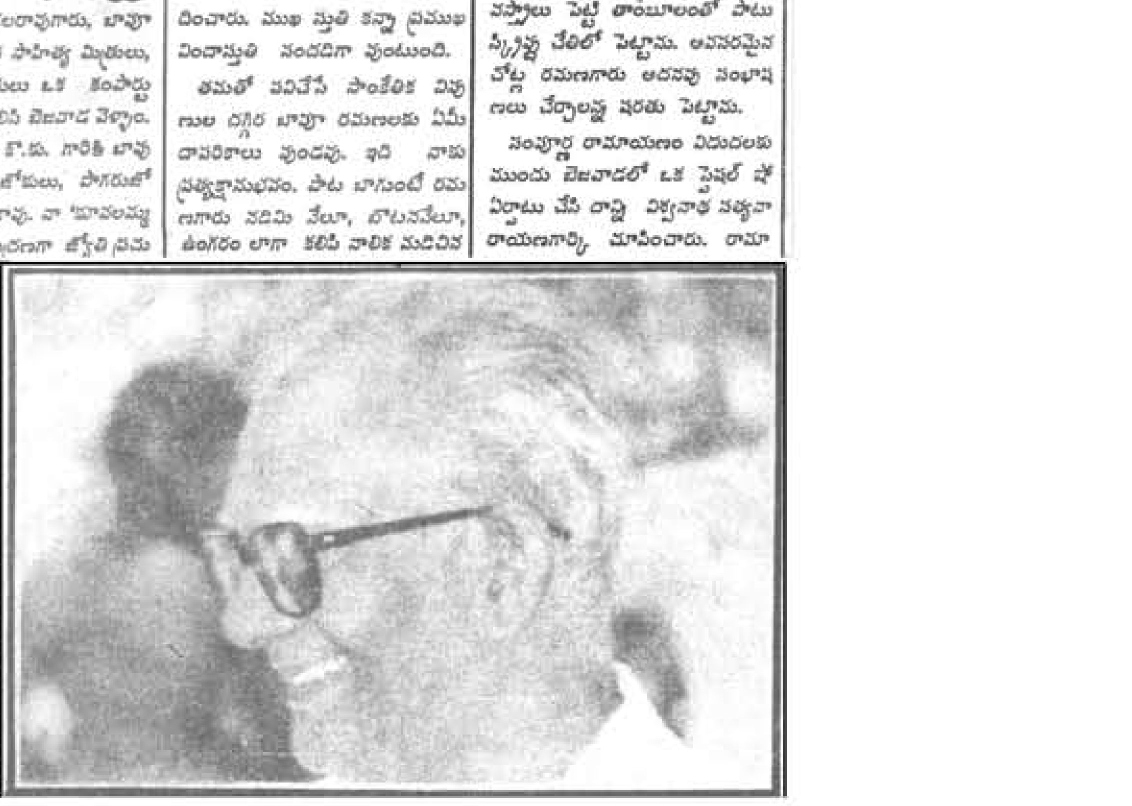
వ్యాస రచయిత